

Janina Dzikowska-Zawirska*

MIEJSCE PRZEDMIOTÓW:
PLANOWANIE I PROGNOZOWANIE HANDLU ZAGRANICZNEGO
ORAZ METODY ANALIZY RYNKÓW ZAGRANICZNYCH W PROGRAMIE STUDIÓW

W niżej przedstawionym artykule autorka ustosunkowuje się do bardzo ważnego (dla procesu dydaktycznego) problemu uaktualniania programu studiów. Przekazane uwagi zostały oparte na wieloletnim doświadczeniu wynikającym z funkcjonowania kierunku ekonomiki i organizacji handlu zagranicznego przy Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym. Przy czym za ważny (ze względu na kształcenie przyszłego pracownika przedsiębiorstwa handlu zagranicznego) uważa autorka problem usytuowania w programie studiów grupy przedmiotów: planowanie i prognozowanie handlu zagranicznego oraz metody analizy rynków zagranicznych. Należy wyjaśnić, iż do grupy przedmiotów wymienionych w tytule zaliczono także przedmiot: koniunktura gospodarcza, bowiem zdaniem autorki, dopiero te wszystkie trzy przedmioty łącznie tworzą jednolitą całość.

Wzrastająca od wielu lat wielkość obrotów polskiego handlu zagranicznego wpłynęła w zasadniczy sposób na zwiększenie jego roli i udziału w tworzeniu dochodu narodowego. Wiąże się to z szerszym niż dotąd otwarciem gospodarki polskiej i zwiększeniem kontaktu naszej gospodarki z rynkiem światowym, a więc elementem bardzo niestabilnym, (zwłaszcza w odniesieniu do krajów kapitalistycznych).

Z powyższym problemem wiąże się także zagadnienie powolnego, lecz systematycznego, wzrostu stopnia samodzielności przedsię-

* Dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomiki Handlu Zagranicznego UŁ.

biorstw, dotyczy to także przedsiębiorstw zajmujących się produkcją eksportową. Jednocześnie bardzo silnie rysuje się bezpośredni wpływ rynku światowego na kształtowanie się sytuacji na polskim rynku wewnętrznym.

Wzrost stopnia samodzielności przedsiębiorstw, w powiązaniu ze zwiększonym kontaktem z niestabilnym otoczeniem, wymaga przeprowadzania systematycznych badań rynków zagranicznych i w miarę skutecznego przewidywania rozwoju przyszłych zjawisk.

"Badanie rynków ma praktyczne znaczenie nie tylko dla działalności eksportowej lub importowej. Wyniki badania rynków mogą i powinny być wykorzystane do planowania, i to nie tylko handlu zagranicznego, ale również produkcji, inwestycji, transportu itd.¹"

Staje się konieczne przygotowanie dla przyszłego absolwenta kierunku handlu zagranicznego wiedzy, która pozwoli mu w przyszłości na podejmowanie decyzji na różnych szczeblach życia gospodarczego. Stąd powstaje potrzeba, z jednej strony właściwego umiejscowienia ww. przedmiotów w samym programie studiów, a także zapewnienia studentom odpowiedniej bazy materiałowej w postaci opracowań skryptowych czy też podręcznikowych, których brak odczuwa się dotkliwie.

Wspomniana grupa przedmiotów, na przestrzeni wielu lat istnienia kierunku handlu zagranicznego, zajmowała bardzo różne miejsce w realizowanych programach studiów. Dlatego też pozwolimy sobie przypomnieć (w ujęciu historycznym), jak w kolejnych programach studiów problem ten był rozwiązywany.

I tak np. po dwóch latach studiów ogólnoeconomicznych studenci wybierali specjalizację i po odpowiedniej selekcji byli przyjmowani na kierunek handlu zagranicznego, wówczas na IV roku, w semestrze siódmym mieli wykład i ćwiczenia z przedmiotu: koniunktura gospodarcza w wymiarze 60 godz. (tzn. 2 godz. ćwiczeń i wykładu w tygodniu). Przedmiot ten pozwalał na wprowadzenie w semestrze ósmym (na tym samym IV roku studiów) zagadnień związanych z analizą rynków, w podobnym wymiarze godzinowym, tzn. 60 godz. w semestrze. Przedmioty te kończyły się egzaminami.

Jak łatwo można zauważyć, w programie tym zabrakło problemów

¹ S. S z c z y p i o r s k i, Organizacja i technika handlu zagranicznego, Warszawa 1977, s. 260.

związanych z prognozowaniem handlu zagranicznego; podczas gdy jednocześnie studenci zaliczali obowiązkowo wykład i egzamin z przedmiotu: planowanie i polityka gospodarcza (zajęcia te obejmowały 90 godz. łącznie).

W następnej wersji programu studiów (obowiązującej od roku 1973) wprowadzone zostały poprawki, polegające m. in. na poszerzeniu go o nowe przedmioty. Wśród nowych przedmiotów znalazło się prognozowanie handlu zagranicznego (30 godz. wykładu i tyleż godzin ćwiczeń w jednym semestrze). W tym samym programie zrezygnowano z wykładu i ćwiczeń z koniunktury gospodarczej. Tak więc wypełniono lukę dotyczącą prognozowania, a stworzono nową, usuwając z programu ww. koniunkturę. Lukę tę wypełnia się częściowo, wprowadzając w ramach przedmiotu: prognozowanie handlu zagranicznego - elementy koniunktury.

W ramach zajęć specjalizacyjnych, postanowiono wypełnić tę lukę. W ten sposób stworzono całą grupę przedmiotów, które pozwoliłyby przyszłym absolwentom wykorzystać wiedzę uzyskaną w czasie studiów w ich miejscu pracy. Właśnie w ten sposób powstała specjalizacja: światowy rynek wyrobów przemysłu lekkiego. Starano się połączyć w niej wiedzę teoretyczną z przedmiotami praktycznymi. Do grupy tych przedmiotów włączono zagadnienia związane z prognozowaniem, analizą rynków oraz koniunkturą gospodarczą. Są to przede wszystkim zajęcia prowadzone w formie konwersatoryjnej. Obok tych przedmiotów znalazły się także zajęcia prowadzone wyłącznie przez praktyków z łódzkich przedsiębiorstw handlu zagranicznego. Są to problemy związane z funkcjonowaniem poszczególnych rynków surowcowych (wełny, bawełny, skóry i kauczuku), a także wyrobów gotowych, jak: tekstylia, odzież, obuwie i wyroby eksportowane przez Ciech-Stomil.

Przyjmując założenie, że specjalizacja trwa przez trzy semestry, każdy z nich został podporządkowany innej problematyce. Rozpoczęto specjalizację od przedmiotów teoretycznych, poświęconych zagadnieniom związanym ze stanem koniunktury, co pozwala następnie na przeprowadzenie analizy stanu koniunktury w wybranych krajach kapitalistycznych. W drugim semestrze zajęć specjalizacyjnych wiodącym tematem jest analiza rynków. Głównym celem tych zajęć jest uzupełnienie wykładu programowego, a także umożliwienie studentom wysłuchania wykładów prowadzonych przez ww. praktyków. Spostrzeżono, że połączenie wykładów teoretycznych z prak-

tyką daje studentom większe szanse poznania najbardziej istotnych problemów związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorstw handlu zagranicznego i ich działalnością na rynku światowym. Przygotowuje się w ten sposób absolwentów, którzy w przyszłej pracy zawodowej będą posiadali umiejętność przeprowadzania odpowiednich analiz, wyciągania z nich wniosków i obiektywnego przewidywania przyszłego pola działania.

Zajęcia specjalizacyjne kończy semestr trzeci, w którym proponujemy studentom wykłady w językach obcych, a także wybrane zagadnienia z towaroznawstwa. Przedmiot ten został bowiem usunięty z programu studiów, co nie wydaje się być fortunnym zabiegiem.

Oprócz ww. programu, od roku akademickiego 1979/1980 wprowadzono jeszcze jeden, nowszy program studiów, w ramach którego przeprowadzono pewne poprawki, dotyczące przedmiotów nas interesujących.

W najnowszym programie studiów wprowadzono pozytywną zmianę, polegającą na integracji przedmiotów: analizy rynków zagranicznych z prognozowaniem handlu zagranicznego - w jedną logiczną całość. W ten sposób powstał nowy przedmiot, który nazwano: analizą rynków i prognozowanie handlu zagranicznego. O ile sama integracja ww. przedmiotów jest zjawiskiem pozytywnym, o tyle dyskusyjny pozostaje problem liczby godzin przeznaczonych na ten przedmiot, który został umieszczony w siódmym semestrze studiów w wymiarze 30 godz. wykładu i 30 godz. ćwiczeń. W ten sposób skrócono obydwie przedmioty (w stosunku do poprzedniego programu studiów) o 15 godzin. wykładu i tyleż godz. ćwiczeń. Posunięcie to budzi jednak zastrzeżenie wśród osób prowadzących wykłady i ćwiczenia. Zdaniem ich bowiem poprzez połączenie i skrócenie liczby godzin wyeliminowano z programu przedmiotu wiele zagadnień bardzo istotnych dla przyszłego absolwenta kierunku handlu zagranicznego.

Aktualnie wytworzył się nowy, bardzo ważny problem. Otóż istnieje konieczność udzielenia odpowiedzi na pytanie, jakie miejsce ww. przedmioty będą zajmowały w nowym, tzw. eksperymentalnym planie studiów ekonomicznych? Niestety, nie posiadamy w tej mierze żadnego doświadczenia, dlatego też chętnie skorzystamy z rozwiązań zaproponowanych przez inne ośrodki. Wydaje się, że konieczne jest przyjęcie założenia, iż omawiane przedmioty powinny się znaleźć w tym programie.

Należy może przypomnieć, iż celem proponowanego kierunku doskonalenia planów nauczania jest głównie "zwiększenie udziału środowisk naukowych poszczególnych uczelni w procesie tworzenia koncepcji, planów i programów nauczania, a przez to umożliwienie specjalizacji uczelni w płaszczyźnie dydaktycznej, zwiększenie poczucia odpowiedzialności środowisk akademickich za profil i jakość kształcenia i w konsekwencji - doskonalenia jakości absolwenta"². I dalej ten sam program zakłada "zwiększenie elastyczności i indywidualizacji w procesie studiowania, a przez to tworzenie warunków dla współudziału studenta w kształtowaniu jego konkretnej ścieżki studiów, rozbudzania jego zainteresowań naukowych i - w konsekwencji - doskonalenie procesu studiowania i jakości absolwenta"³.

W ramach ww. planu i zgodnie z inicjatywą ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki z września 1979 r. - 60% łącznej puli zajęć dydaktycznych stanowią dyscypliny i rodzaje zajęć obowiązujące wszystkich studentów danego kierunku, a ok. 40% łącznej puli godzin pozostaje w dyspozycji uczelni, która ustala bloki dyscyplin podlegające wyborowi studenta. Dalej przyjmuje się założenie, że blok stanowi kompleksowe ujęcie ważnego problemu ekonomicznego o aspektach teoretycznych i znaczeniu praktycznym.

Wcześniej, w tym samym programie, mówi się o dyscyplinach podstawowych, kierunkowych, które obowiązują wszystkich studentów. W ramach tych dyscyplin przyjęto (na spotkaniu zespołu dydaktyczno-wychowawczego kierunku ekonomiki i organizacji handlu zagranicznego) za podstawowe trzy następujące przedmioty:

- 1) międzynarodowe stosunki gospodarcze;
- 2) organizację i technikę handlu zagranicznego;
- 3) ekonomikę i planowanie handlu zagranicznego.

Od dwóch lat istnieje szansa, w ramach owych 40% godz. pozostających w gestii uczelni, dokooptowania do przedmiotów, które traktujemy jako przedmioty wiodące, zagadnień uzupełniających, zarówno o charakterze ogólnym, jak i kierunkowym. I tutaj wracamy do problemu nas interesującego: jakie przedmioty (z grupy wcześ-

² Na podstawie: "Eksperymentalne zasady budowy planów studiów ekonomicznych" (materiały powielane).

³ Tamże.

niej omawianych) powinny znaleźć się w poszczególnych blokach? W jakim wymiarze powinno się ustalić liczbę godzin wykładowych i ćwiczeniowych? Czy nie należałoby, w tym nowym programie, uwzględnić specyfiki poszczególnych regionów kraju związanych z pewnymi tradycyjnymi przemysłami, jak np. z przemysłem lekkim?

Wieloletnie doświadczenia, wynikające z funkcjonowania kierunku handlu zagranicznego, wskazują na potrzebę przywrócenia planu, w którym ponownie znalazłby się taki przedmiot, jak koniunktura gospodarcza. Żaden z przedmiotów - czy to ogólnoeconomicznych, czy też planowanie i prognozowanie - nie dają wystarczającej wiedzy na ten temat⁴.

Na podkreślenie zasługuje także fakt, iż w programie studiów, który obowiązuje od roku akad. 1980/1981, nastąpiła pozytywna zmiana (o czym pisano wcześniej), polegająca na integracji dwóch przedmiotów i utworzeniu nowego. Wydaje się, że przedmiot ten w nowym brzmieniu (może nawet w zwiększonym wymiarze godzin) należałoby pozostawić w nowym programie studiów.

Pozostaje jednak jeszcze cały szereg problemów do rozwiązania, jak np.: liczba godzin przeznaczona na te przedmioty, ich usytuowanie w programie studiów, kolejność występowania itd.

Przedstawiony przez autorkę materiał nie wyczerpuje całości zagadnienia, chociażby dlatego, że trudno np. pominąć zagadnienie związane z koniecznością dostarczenia studentom odpowiedniej bazy materiałowej do omawianych przedmiotów (przede wszystkim dotyczy to jednak analizy rynków i prognozowania). Oczywiście, nie można negować istnienia pewnych opracowań na ten temat, jednakże nie obejmują one całości problemu.

W związku z powyższym stanem w zakresie literatury, autorka proponuje następujące rozwiązanie: otóż można by pokusić się o przygotowanie nowej bazy informacyjnej, dotyczy to przede wszystkim pozostałych ośrodków akademickich. Chodzi jednak o to, by przygotować materiał w sposób skoordynowany, taki, który tworzyłby (w skali całego kraju) pewną, logiczną całość i dawałby

⁴ Np.: B. Tokarska, *Badania rynków eksportowych*, Warszawa 1973, s. 292; P. Bożyk, M. Maciejewski, W. Piaszczyński, *Modele handlu międzynarodowego*, Warszawa 1973, s. 209; Z. Kalisiak, *Ekonometryczne prognozy handlu zagranicznego*, Warszawa 1978, s. 176.

studentom pełny obraz sytuacji w zakresie poszczególnych przedmiotów. Oczywiście, postulat ten wiąże się także z problemami technicznymi, dotyczącymi sposobu wymiany skryptów, a nie należy sądzić, by był to problem nie do rozwiązania.

Omawiając zagadnienia związane z usytuowaniem ww. grupy przedmiotów w programie studiów, nie można zapominać o bardzo istotnej sprawie, jaką jest forma przeprowadzanych zajęć. Wiadomo powszechnie, iż niektóre uczelnie wypracowały określone formy dydaktyczne. Korzystając z doświadczeń niektórych uczelni wydawałoby się pożyteczne podjęcie stałej wymiany pracowników dydaktycznych między uczelniami (choćaby poprzez staże dydaktyczne krótkoterminowe) i umożliwienie w ten sposób z jednej strony podniesienia poziomu prowadzonych zajęć, a z drugiej strony poziomu kwalifikacji samych pracowników.

Reasumując, autorka za najważniejsze (z punktu widzenia samego programu studiów, jak i profilu przyszłego absolwenta) uważa następujące problemy:

(1) ustalenie wspólnego stanowiska wszystkich zainteresowanych uczelni w zakresie miejsca trzech wymienionych przedmiotów w nowym, eksperymentalnym programie studiów;

(2) ustalenie liczby godzin, zarówno wykładów, jak i ćwiczeń (przy uwzględnieniu możliwości zastosowania odstępstw od tej zasady w poszczególnych ośrodkach);

(3) wprowadzanie nowych, atrakcyjnych form zajęciowych;

(4) opracowanie wspólnych skryptów czy też podręczników, których brak odczuwają dotkliwie studenci.

Po przeczytaniu powyższego artykułu Czytelnicy mogą odnieść pozorne wrażenie, iż autorka wyolbrzymiła problem umiejscowienia ww. grupy przedmiotów w programie studiów na kierunku handlu zagranicznego. Jednakże uwzględniając z jednej strony same potrzeby przedsiębiorstw handlu zagranicznego, a z drugiej strony aktualną sytuację gospodarczą Polski, trzeba przyznać iż potrzebni są handlowcy, którzy w sposób operatywny i efektywny będą podejmowali decyzje w zakresie handlu zagranicznego a do tego konieczne jest odpowiednie ich przygotowanie w czasie studiów, do czego mogą się przyczynić wcześniej wymienione przedmioty.

Janina Dzikowska-Zawirska

COURSES IN PLANNING AND FORECASTING OF FOREIGN TRADE
AND METHODS OF FOREIGN MARKETS ANALYSIS IN ACADEMIC CURRICULUM

The author has made an attempt at presentation of the importance and place of the above two subjects in the curriculum of academic courses. The first part of the paper discusses the changes, which over several years could be observed in consecutive curricula of academic courses. The second part deals with a proposed, experimental curriculum of academic courses, which has been a subject of discussion in all universities of Poland for several months now. The last part of the article contains a presentation of further subjects for discussion as well as the author's propositions concerning improvement in the process of university courses (these propositions refer mainly to the two subjects analyzed by the author).